

KREDIT-MODUL TIZIMIDA MUSTAQIL TA'LIMNI TASHKIL ETISHNING OB'EKTIV VA SUB'EKTIV JIHATLARI

Mamajonova Kamola Akramovna

A.Qodiriy nomidagi JDPI, Texnologik ta'lim kafedrası o'qituvchisi,

Jizzax, O'zbekiston

e-mail:kamola-akramovna@mail.ru

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kredit-modul tizimida mustaqil ta'limni tashkil etishning ob'ektiv va sub'ektiv sharoitlari va unda o'qitish tizimi bo'yicha fikrlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Kredit-modul tizimi, mustaqil ta'lim, obyekt va subyekt, reprodaktiv, ijodiy, kognitiv, modul*

Аннотация: *В статье представлены взгляды на объективные и субъективные условия организации самостоятельного обучения в кредитно-модульной системе и системе обучения.*

Ключевые слова: *кредитно-модульная система, самостоятельное обучение, объект и предмет, репродуктивный, креативный, когнитивный, модуль.*

Abstract: *The article presents views on the objective and subjective conditions for organizing self-study in the credit-modular system and the training system.*

Key words: *credit-modular system, independent learning, object and subject, reproductive, creative, cognitive, module.*

Bugungi kundagi ta'lim jarayonini tashkil qilishning kredit-modulli tizimi - bu modulli o'qitish texnologiyalari va kredit yoki kredit ta'limi bo'linmalarining kombinatsiyasiga asoslangan o'quv jarayonini tashkil etish modeli hisoblanadi. Ta'lim jarayonini tashkil etish va amalga oshirish ko'p qirrali va murakkab harakat va o'zaro tizimdir. Kredit-modul tizimidagi e'tibor uning ikkita xususiyatiga qaratilgan:

- talabalarning mustaqil ishi to'g'risida;
- o'quv jarayonini tashkil etishning kredit-modulli tizimini va talabalarning ta'lim yutuqlarini baholashning reyting tizimini ta'minlash bo'yicha.

Kredit-modulli tizimning joriy etilishi o'qituvchi va talabaning samarali ishini rag'batlantirishning muhim omilidir.

Modul va kredit tushunchasi - modullar ma'lum bir professional faoliyat ob'ektiga muvofiqlik belgisi bilan birlashtirilgan ta'lim elementlari tizimi sifatida ishlab chiqilgan. Ikkinchisi, o'quvchining aqliy faoliyati jarayonida ushbu ma'lumot bilan ishlashga imkon beradigan, mustaqil mantiqiy tuzilishga va tarkibga ega bo'lgan ma'lum miqdordagi ma'lumot sifatida qaraladi.

Kredit-modulli tizimning joriy etilishi o'qituvchi va talabaning samarali ishini rag'batlantirishning muhim omilidir.

Malakali kadrlar tayyorlashda ta'lim jarayonini samarali tashkil qilish muhim o'rin tutadi. Ta'lim dasturini o'zgarishi jarayonida fanlarning bir qator masalalari va muammolari mustaqil ta'lim orqali o'rganilishi lozim.

Talabalarda mustaqil bilimlarni to'ldirib borish, ma'lumotlar oqimi ichidan kerakligini ajratib olish va ma'lumotlarni qayta ishlash, tahlil qilish qobiliyatlarini shakllantirish, sifatli kadrlar tayyorlash jarayonining asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Talabaning mustaqil ishi o'quv rejasida muayyan fanni o'zlashtirish uchun belgilangan o'quv ishlarining ajralmas qismi bo'lib, u uslubiy va axborot resurslari jihatidan ta'minlanadi, hamda bajarilishi reyting tizimi talablari asosida nazorat qilinadi.

O'quv jarayonida pedagogik faoliyat elementlarini amalga oshirish bo'yicha talabalarning mustaqil ishlashi uchun vazifalar tizimi o'qitishning faol usullaridan ularning xilma-xilligi, shu jumladan ishbilarmonlik o'yinlari elementlaridan keng foydalanishni nazarda tutadi. Umuman olganda talabalarning mustaqil faoliyatining to'rtta asosiy turi mavjud.

Talabalarning mustaqil ishlarining birinchi turi o'zlarini o'rganish jarayonida o'zi javob topishi kerak bo'lgan savollarni ajratib ko'rsatish qobiliyatini rivojlantirishga bag'ishlangan. Ushbu bosqichda ular ma'lum bir bilim sohasining ob'ektlarini taniydilar.

Mustaqil ishning ikkinchi turi - muammolarni hal qilish uchun ma'lum bilimlarning nusxasini yaratish. Bu yerdagi talabalar mustaqil ish jarayonida olingan ma'lumotlarni rekonstruktsiya qilishlari va muammolarni hal qilish usullarini yaratishning eng samarali usullarini tanlashlari kerak.

Uchinchi tur ko'nikmalarni shakllantirishga bag'ishlangan bo'lib, uning yordamida talaba odatiy bo'lmagan muammolarni hal qilishni o'rganadi. Yig'ilgan rasmiylashtirilgan tajribani tahlil qilgandan so'ng, talaba o'z qobiliyatlari va bilimlarini odatiy bo'lmagan vazifalarni bajarish uchun uzatadi. U o'zi uchun yangi ma'lumotlarni ishlab chiqarib, noma'lum narsalar va vaziyatlarni o'rganadi.

Mustaqil ishning to'rtinchi turi - talabaning ijodiy tarkibiy qismini rivojlantirish uchun sharoit yaratish. Ushbu bosqichda u o'rganilayotgan ob'ektlarni chuqur o'rganadi va o'rganilayotgan ob'ektning mutlaqo yangi aloqalari va munosabatlarini o'rnatadi.

Talaba uchun o'quv faoliyati doirasini to'g'ri aniqlay olish va uning mustaqil faoliyatining samarali usullarini ishlab chiqish juda muhimdir. Talabaning mustaqil ishi nafaqat ma'lumotga ega bo'lishi, balki talabaning ijodiy salohiyatini

rivojlantirishi kerak. Vaqt o'tishi bilan mustaqil ish qobiliyatlari odat bo'lib qoladi va talaba faoliyatining tabiiy qismiga aylanadi.

Talaba uchun o'quv faoliyati doirasini to'g'ri aniqlay olish va uning mustaqil faoliyatining samarali usullarini ishlab chiqish juda muhimdir. Talabanning mustaqil ishi nafaqat ma'lumotga ega bo'lishi, balki talabanning ijodiy salohiyatini rivojlantirishi kerak. Vaqt o'tishi bilan mustaqil ish qobiliyatlari odat bo'lib qoladi va talaba faoliyatining tabiiy qismiga aylanadi.

Kredit-modul tizimida mustaqil ishni muvaffaqiyatli tashkil etish uchun ma'lum ob'ektiv va sub'ektiv sharoitlar talab qilinadi.

Ob'ektiv shartlar quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak: Birinchidan, zarur sinf fondining, shu jumladan ixtisoslashtirilgan sinf xonalari va o'qish zallarining mavjudligini va sinflarning multimedia uskunalari bilan yuqori darajada jihozlanishini nazarda tutadigan moddiy-texnik ta'minot. Ikkinchidan, o'quv-uslubiy va axborot ta'minoti, shu jumladan kerakli miqdordagi o'quv adabiyotlari, o'quv-uslubiy majmualar, elektron ommaviy axborot vositalaridagi o'quv materiallari, topshiriqlarning katta variantlari to'plami va ularni individual mustaqil ish rejimida bajarish bo'yicha ko'rsatmalar mavjudligi hamda davriy nashrlar.

Mustaqil ishni tashkil etishning sub'ektiv shartlari o'quv jarayoni sub'ektlariga va birinchi navbatda ularning islohotlarga va o'z-o'zini rivojlantirishga tayyorligiga bog'liq.

Mustaqil ishlashga bo'lgan e'tibor an'anaviy o'qitish tizimidan o'qituvchining etakchi roli bilan, "tayyor" bilimlarni uzatish va reproduktiv fikrlash turini shakllantirish ("modelga muvofiq" harakat qilish), o'qitish tizimiga o'tishni talab qiladi. Bu talaba faol va yuqori motivatsiyali mavzu sifatida ishlaydi. O'qituvchi talabanning o'quv faoliyatini tashkil qiladi va uni boshqaradi, kelajakdagi innovatsion faoliyat uchun juda zarur bo'lgan ijodkorlikni rivojlantirishni rag'batlantiradi. Shaxsiy yo'naltirilgan (sub'ektiv) ta'lim birinchi navbatda shaxsga qaratilgan bo'lib, keng ma'noda o'qishning yuqori individualizatsiyasi va differentsiatsiyasini nazarda tutadi (muqobil topshiriqlar, muqobil kurslar va hk).

Mustaqil ishning belgilari sifatida quyidagilar ajratiladi: kognitiv yoki amaliy vazifaning mavjudligi, muammoli masala; topshiriqlar vaqti; ruhiy stressning namoyon bo'lishi; qo'yilgan vazifalarni hal qilish jarayonida talabalarning vijdonliligi, mustaqilligi va faolligi; talabalarning mustaqil, bilim va amaliy faoliyatini boshqarish. Shunday qilib, mustaqil ishning asosiy qismi butun o'quv jarayonini belgilaydigan bilim yoki muammoli vazifadir.

Mustaqil ish faoliyat xarakteriga ega va shuning uchun uning tarkibida faoliyatga xos bo'lgan tarkibiy qismlarni ajratish mumkin: motivatsion aloqalar, aniq vazifani belgilash, amalga oshirish usullarini tanlash, bog'lanishni boshqarish, boshqarish.

Mustaqil ishni muvaffaqiyatli bajarish uchun quyidagi shartlar bajarilishi kerak:

- o'quv topshirig'ining motivatsiyasi;
- kognitiv vazifalarni aniq bayon qilish;
- ishni bajarish algoritmi, usuli, talabaning uni bajarish usullari to'g'risida bilimi;
- o'qituvchi tomonidan hisobot shakllarini, ish hajmini, uni topshirish vaqtini aniq belgilashi;
- konsalting yordam turlarini aniqlash (sozlash, tematik, muammoli konsultatsiyalar);
- baholash, hisobot berish va boshqalar mezonlari;
- nazorat turlari va shakllari (seminar, test sinovlari, seminar va boshqalar).

Mustaqil ish talaba faoliyatidagi takrorlash va ijodiy jarayonlarni o'z ichiga oladi. Bunga qarab **mustaqil ishning uchta darajasi** ajratiladi.

Reproduktiv darajaga o'qish, o'quv adabiyotlarini yozib olish, ma'ruzalar tinglash, audio va video yozuvlarni tinglash, yodlash, takrorlash, yodlash, Internet manbalari va o'quv materiallarini takrorlash kiradi.

Kognitiv darajaga xabarlar, ma'ruzalar tayyorlash, seminarlar va amaliy mashg'ulotlarda ma'ruzalar, intizomiy masalalar bo'yicha adabiyotlarni tanlash, referatlar, referatlar, testlar yozish, ishbilarmonlik o'yinlariga tayyorgarlik va boshqalar kiradi.

Ijodiy daraja - mustaqil ish darajasi - ilmiy maqolalar, tezislarni yozish, tadqiqot ishlarida qatnashish, talabalar ilmiy konferensiyasi, olimpiada va boshqalarda qatnashishni o'z ichiga oladi.

Bu tizimni o'ziga xos jihati shundaki, bunda talabalarning mustaqil ta'limiga alohida urg'u beriladi, bu esa o'z navbatida bo'lg'usi mutaxassislarda butun umri davomida o'qib-o'rganish ko'nikmasini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'rinov V. "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarida ECTS kredit-modul tizimi: Asosiy tushunchalar va qoidalar". El-yurt umidi jamg'armasi va Respublika oliy ta'lim Kengashi bilan hamkorlikda tayyorlangan. Qo'llanma. 10 avgust 2020 yil.

2. Shekudova S.S. "Uchebno-metodicheskiy kompleks po discipline komponenta uchrejdeniya visshego obrazovaniya «Organizatsiya i samostoyatelnoy raboti studentov» modulya raboti studentov», modulya «vvedeniye v spetsialnost i uchebnuyu deyatel'nost studenta». Gomel -2018.

3. Izimovna U.R. “Kreditno-modulnaya sistema organizatsii obucheniya kak faktor formirovaniya umeniy samoobrazovatelnoy deyatelnosti studenta”. Avtoreferat - Orenburg-2010.

4. Qo‘ysinov O.A. Uzluksiz ta‘lim tizimida uzviylikni ta‘minlash taraqqiyoi me‘zoni. “Texnologiya va professional ta‘limni modernizatsiyalash, muammo va yechimlar” mavzusida Respublika miqyosida ilmiy-texnik anjuman. Buxoro. 20.11.2020.

5. Qo‘ysinov O.A. O‘quvchilar mustaqil ishlarini bajarishni faollashtiruvchi motivlar. Ta‘lim innovatsiyalari va o‘qituvchining kasbiy mahoratini rivojlantirish masalalari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya. T.:2012.

6. Xolmatov P.K., Mamajonova K.A., Isoqov SH.T., Xasanova G.U. “Kasb-hunarga yo‘llash ishlarini tashkil qilishda darsdan tashqari mashg‘ulotlar shakllari va mazmunini tanlashning tashkiliy-pedagogik mezonlari”. Jurnal «Nauchnoye znaniye sovremennosti» material material Mejdunarodnix nauchno-prakticheskix meropriyatiy Obshestva Nauki i Tvorchestva Vipusk №1 gorod Kazan, 2020 god. 38-42 str.

7. Mamajonova K.A. “Sharq mutafakkirlarining ma‘naviy merosi ta‘lim-tarbiyani tashkil etishning muhim tayanchi”. Abay Qo‘nonboyev va sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari alqaro ilmiy-amaliy konferensiya 2020 yil, 16-17 oktabr. 109-112 bet

8. Mamajonova, K. A. (2019). O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirishda korxonalar bilan ijtimoiy hamkorlik ishlarini tashkil etish masalalari. Internauka, (20-3), 57-58.